

steder blev ryddet. „Ukrudt . . . Er ikke ofte saadan en Ukrudtsplante i Grunden helt køn at skue?“ skriver Forfatterinden. „Flere maa jo da saa være det i endnu højere Grad. Findes der her i Danmark noget saa prægtigt som en med Ukrudt velbegroet Grøftekant?“ Men denne Sammenligning gaar slet ikke. En Grøftekant er et Stykke Natur, det er et Gravsted ikke; det er et lille, skarpt afgrænset Areal, tilplantet med Kulturplanter, og ingen, der nogensinde har set det Vildnis af Ukrudt, Buksbom, Roser m. m., som et forsømt Gravsted frembyder, kan tænkes at ville støtte Forfatterinden i den Opfattelse, at det er en Skønhedsaaftenbaring. Den fra Udlandet hjemvendende Søn, som Fru Michaëlis mener vil forarges over at finde sin Mors Gravsted sløjft, vil langt snarere kun føle en dyb Beskæmmelse over sin egen Forsømmelighed ved at se dette uanstændige Rod. Nej, Sløjfning er den eneste Udvej, alene af Hensyn til Nabogravstederne.

Men derved bør man ikke lade det blive. Mange bare Pladser mellem Gravene giver let Kirkegaarden et nøgent eller luvslidt Udseende. Paa en Del Kirkegaarde bruger man at strø Grus paa disse Pladser, hvad der ganske vist letter Renholdelsen, men ingenlunde gør Nøgenheden mindre. Græs er meget bedre, men kræver for at se godt ud saa megen Pasning, at det maaske kan betale sig at holde Gravstederne gratis fremfor at sløjfe dem. Den sidste og absolut bedste Maade er at tilplante de tomme Pladser med en eller to frodige Planter, der har Tendens til at brede sig, saa Jorden skjules, og Arbejdet med Renholdelse bliver saa lille som muligt. Bjergfyr bruges adskillige Steder og er fortrinligt egnet. Flere Busketrosere kunde ogsaa anvendes; de har den store Fordel, at de blomstrer, skal kun aves lidt med en Saks, og hvis Kirkegaarden selv tiltrækker dem, vil de ikke koste særlig meget.

Tænk vi os som Karin Michaëlis, at en Søn vender hjem fra Udlandet og gæster sin Moders Grav, er det saa ikke at foretrække dér at lade ham møde en Vildroses enkle Skønhed fremfor Synet af et med Ukrudt overgroet Gravsted, en Fatiggrav?

Urnlundarna i Sverige.

Av Elma Övden.

I Sverige finnas för närvarande över 60 urnlundar, vilka alla utom en ha tillkommit under de senaste 8 åren. Detta är ett förvånande faktum, när man erinrar sig, att den svenska eldbegängelseföreningen är 55 år gammal, men det sammanhänger med föreningens ovanliga utvecklingsgång, vilket visas genom en kort orientering över denna.

Den svenska eldbegängelseföreningen bildades år 1882 och gick raskt framåt till år 1888, då en lagbestämmelse om rättsmedicinsk obduktion före eldbegängelsen infördes. Härigenom hämmades föreningen i sin utveckling för årtionden framåt. Medlemsantalet växte endast med något tiotal per år, och först efter 1917, då den nämnda lagbestämmelsen upphävdes, kom man upp till över 100 nya medlemmar per år. De tio följande åren voro på det hela taget präglade av framgång, ehuru mycket blygsam, ty medlemsökningen fortsatte men kom aldrig över ett tresiffrigt tal. Först under 1928 tog föreningen ett jättesteg framåt med 2,400 nya medlemmar. Detta får tillskrivas den omständigheten, att från det årets början igångsattes en målmedvetet organiserad och intensiv upplysningsverksamhet. Detta år inleddes

föreningens nuvarande starka framåtgång, som medfört 23,000 medlemmar på 8 år, eller en ökning från ca. 7,000 år 1927 till ca. 30,000 år 1935. Eldbegängelsestalet visar en liknande kurva: från 455 år 1927 till 3,391 år 1936.

Ett viktigt led i den nya upplysningsverksamheten var bildandet av lokala avdelningar. Eldbegängelseföreningen hade år 1927 endast 10 avdelningar, men fick redan under 1928 19 nya avdelningar. Vid 1935 års slut var antalet 95, vartill komma 39 underavdelningar, kretsar.

Genom detta avdelningsbildande förenades de för eldbegängelseskickets utbredning intresserade på de olika orterna till aktivt arbete för saken. I en mängd orter ingåvos snart framställningar av dem till myndigheterna om byggandet av krematorier och anläggandet av urlundar, och framgångar dröjde ej länge. Detta visas av att Sverige nu har 17 krematorier (och 12 beslutade) mot 3 år 1927, och som ovan nämndes, över 60 urlundar nu mot 1 år 1927, och därtill ett 30-tal under anläggning eller beslutade.

De färdiganlagda urlundarna äro ganska ojämnt fördelade över landet. Icke mindre än en tredjedel av dem ligger i Stockholm och dess förorter och närbelägna städer och samhällen. Ett annat huvudcentrum för urlundar är Skåne, som har 12. På dessa två områden av Sverige finnas alltså mer än hälften av alla urlundarna. Sverige norr om Gävle, tre femtedelar av hela landet, har däremot bara 4 urlundar. Förklaringen till denna anhopning av urlundar på två områden är den, att i Stockholmstrakten och Skåne ligga många städer och tätbefolkade samhällen med goda kommunikationer inom krematoriernas rayon samt att propagandan för eldbegängelseskicket har varit särskilt intensiv här.

(Fortsättes).

102.

102. Urnehave med Flisegang. Stockholms norra begravningsplats.

113.

Urnlundarna i Sverige.

Af Fru Elma Övden.

(Fortsat fra Pag. 72).

Den enda urnlund, som fanns före 1928, är belägen på *Norra begravningsplatsen i Stockholm*. Den togs i bruk 1918. Den ligger intill *Norra krematoriet* i en skogsbackes oregelbundna terräng, och denna har satt sin prägel på planen för urnlundens. Urngravarna följa en bergknales ojämna kontur, eller också äro de spridda under och mellan träden på sluttningen. Monumenteringen är i synnerhet på den äldsta delen av området mycket omväxlande, där finnas järnkors, liggande hällar, stående vårdar, träkors, stenramar, stenkors och prydnadsurnor m. m., och det kan nog vara diskutabelt, om denna brokighet har något skönhetsvärde eller bara känslövärde.

Det finns dock enstaka verkliga konstverk bland minnesvårdarna, och några urngravar göra skäl för beteckningen monumentalgravar. En sådan är den kände riksantikvarien Oscar Montelius' urngrav, som ligger högt uppe i backen. Den har utformats som en forntida ätthög, vilket ger ett vackert uttryck för denne storsvenske mans livsgärning. — Under årens lopp har urngravområdet flera gånger utökats, mestadels på så vis, att man på plan mark har ordnat urngravkvarter, gårdar, i vilka urngravarna ligga i raka eller halvcirkelformade rader. Det torde finnas fem eller sex sådana urngravgårdar. Inom dessa sker monumenteringen efter bestämda regler, t. ex. enbart stående vårdar av viss höjd och bredd inom en gård, liggande vårdar inom en annan o. s. v. Urnlunden med urngravgårdarna omfattar tillsammans ca. 3,500 urngravar av varierande storlekar. Mest förekomma familjegravar 1×1 m stora. Minsta gravstorleken är 0,6×0,6 m. Inom urnlundsområdet finnes också en vacker kolumbarierundel med 28 urnnisher samt en gemensamgrav (fællesgrav), vilken är prydd med en ståtlig skulpturgrupp „Dödens genius“.

Även på *Sandsborgskyrkogården* i Stockholm finns urnlund invid krematoriet där, och likaså finns en vackert ordnad gemensamgrav. De båda gemensamgravarna i Stockholm ha emellertid kommit till mycket liten användning, endast tre-fyra urnor ha nedsatts i dem. Detta torde dock inte bero på någon ovilja mot idén eller på att stockholmarna äro så utpräglade individualister utan på att det genom det s. k.

113. Parti fra Urnelunden i Ängelholm.

sandborgskyrkogårdssystemet finnes möjligheter att få en familjegrav på villkor, som även den fattigaste kan ha råd till. Det finns nämligen på båda de nämnda kyrkogårdarna gravar om 1 kvm.s storlek och med plats för 9 urnor, i vilka man får köpa plats för 1 urna för 3 kr., varvid man får disponera hela graven såsom en familjegrav under 25 år. Dör under denna tid någon eller några anhöriga, får deras aska nedsättas i graven mot lika billig avgift och med en dispositionstid av 25 år från den senaste urnnedsättningen. Denna gravtyp har blivit mycket populär. Den infördes först på Sandsborgskyrkogården år 1932, och betydligt mer än hälften av de 949 urngravarna av detta slag här äro redan sålda.

I Stockholm finnas urnlundar även på stadens nyaste begravningsplats, *Skogskyrkogården*, där urngravarna ligga mellan furorna och där endast liggande hällar få förekomma som monument, samt på den 200-åriga *Galärvarvskyrkogården*, vilken restaurerades för ett par år sedan med bidrag av staten till kostnaderna, varvid en på kyrkogården befintlig kulle terrasserades för urngravar.

De första svenska landsortstäder, som fingo urnlundar, voro Eskilstuna, Hälsingborg, Strängnäs och Örebro. Dessa urnlundar voro färdiga år 1929. *Eskilstuna* urnlund har betytt mycket för urnlundsanläggandet på andra orter, ty dels var den det första exemplet på möjligheten att med fördel åter få användning för gamla nedlagda begravningsplatser, och dels har den såsom en av landets första urnlundar i viss mån tagits till mönster vid planläggningen av urnlundar annorstädes. Det är många urnlunds-kommittéer, som gjort studieresor till denna urnlund under årens lopp. Eskilstuna hade således inne i staden en gammal vacker begravningsplats, som av hygieniska skäl sedan länge icke fick användas för kistbegravning, men den kostade kommunen årligen en ganska stor summa i underhåll och skötsel. Här anlades urnlund, och här byggdes några år senare också krematoriet. Man vann genom urnlundsanläggningen, att området åter blev inkomstbringande för kommunen och att församlingsborna kunde för en låg kostnad skaffa sig en familjegrav, som de sedan lätt kunde besöka. Stadens nya kyrkogård för kistbegravning ligger nämligen *en halv mil* utanför staden, och vad detta vållar i tidsutdräkt och kostnader, inses lätt. Det inträffade också, att personer, som tidigare köpt familjegrav på Nya kyrkogården men ej tagit den i bruk, sålde denna efter urnlundens tillkomst och köpte en urnfamiljegrav i urnlund, istället samt ingingo som medlemmar i eldbegängelseföreningen. I urnlund, som lätt kan utvidgas, finnas nu 384 urngravar 1×1 m och $1 \times 1,2$ m stora, och dessutom finnas kostnadsfria gravar för en urna i storlek $0,3 \times 0,3$ m.

Örebro och *Hälsingborgs* urnlundar anlades intill krematorierna i dessa städer, men i Hälsingborg har senare en urnlund anlagts även på Påljö kyrkogård. Urngravarna i krematorieurnlunden i denna stad äro 1 kvm stora och 830 till antalet. De äro alla försedda med fyra rör av glaserat lergods, i vilka urnorna nedsänkas, och man kan ställa flera urnor på varandra häri. Den andra urnlund i Hälsingborg omfattar endast 86 gravar $1,3 \times 1,3$ m i storlek, men den skall nu utökas med ett område, som rymmer ungefär lika många urngravar.

Den största urnlund i fråga om antalet urngravar näst Stockholms är i *Luleå*. Den anlades år 1930, och den omfattar 2,500 urngravar i storleken $0,7 \times 1,2$ m och $0,9 \times 1$ m. Den är indelad i flera områden, och för varje gälla olika regler för monumentering och plantering. På ett område få vårdar av högst 70 cm höjd uppställas,

på ett annat få endast liggande hällar förekomma, på ett tredje enbart gräsmattor, på ett fjärde blomsterkullar och på ett femte urnor av sten eller brons, alltså urnor ovan jord. I Luleå föreligger också ett beslut om anläggning av en urnlund kring domkyrkan enligt en synnerligen ståtlig plan, enligt vilken plats kan beredas för över 32,000 urnor, därav ca. 8,000 i nischer i en mur kring hela området.

I *Göteborg* anlades en urnlund år 1931 intill krematoriet på ett svagt sluttande markområde med rikligt trädbestånd. En cirkelrund urngård med en monumental urna i centrum utgör urnlundens medelpunkt. I denna urngård ligga familjegravar, 1,2×1,2 m stora. Intill urngården finns några urngravar 1×1 m stora, som äro avsedda för fristående urnor, placerade på låga gräskullar eller låga postament, stående mot en yvig häck. På ömse sidor om en gång, som leder till urngården, ligga små urngravar, 0,6×0,6 m, vilka täckas av hällar, liggande direkt i gräsmattan. Något bakom dessa gravar ligger en rad urngravar, 1×1 m stora, även de i gräsmattan. Urnlundsarkitektens syfte vid planläggningen har nämligen varit att söka erhålla en större yta av grönska som motvikt mot urngravarnas små mått.

Även i *Skara* anlades en urnlund år 1931 på en gammal begravningsplats. Här fick en ståtlig ek bli urnlundens mittpunkt. Längs urnlundens huvudgång ligga smågravar, 0,6×0,6 m, med hällar nedbäddade i gräset. Uppe på gräsmattan mot en häck stå enstaka urnor på låga socklar. I ett hörn av urnlundens finns en fyrkantig urngård, i vars mitt det är en cirkelrund viloplats. Gravarna äro här liksom på urnlundens övriga område 1 kvm stora. De flesta urngravarna ligga inne på gräsplaner, där smala stigar av skifferhällar leda till dem.

I *Malmö* urnlund, som anlades år 1932 och omfattar ca. 1,400 urngravar, finnas även urngravar, som säljas enligt det ovan omtalade Sandsborgskyrkogårdssystemet. På en del av de övriga urngravarna ställas urnorna i „urnkammare“ ovan jord. Dessa urnkammare få ha en höjd av 1 m och en basyta av 60×60 cm, och ovanpå dem får en prydnadsurna av sten eller brons för blommor placeras. Monumenten på familjegravarna få på vissa områden bestå av liggande hällar, 60×60 cm stora, och på andra av stående vårdar, 75 cm höga och 40 cm breda. De dyraste gravplatserna äro inhägnade av en ram av kalksten eller marmor, som har utförts genom kyrkogårdsförvaltningens försorg. En stor gemensam-grav finnes. Malmö urnlund är antagligen den dyrbaraste av landsortens urnlundar, den kostade icke mindre än 84,850 kr.

I *Nora* finns en urnlund, anlagd 1932, som nog kan anföras som ett gott exempel på vad man kan åstadkomma inom ett litet område och med begränsade medel. Den kostade bara 500 kr. i anläggning, och den omfattar 82 gravar i storlek 1,3×0,8 m. Dessa äro ordnade i fyra kvarter kring en rund mittplan med en blomstergrupp och en pyramidek som centralpunkt. En stamsyren står på varje kvartershörn intill mittplanen. Mellan gravraderna är en häck av berberis thunbergi, och hela urnlundens omgives av en tujahäck med inplanterade björkar. Gravmonumenten få icke överstiga 50 cm. i höjd, och de skola alla vara av samma form.

En av Sveriges nyare urnlundar är den i *Uppsala*. Den ligger på en gammal kyrkogård på ett hörn, som på grund av markförhållandena icke kunnat användas för jordbegravning. Gamla vackra almar, lönnar och björkar omge urnlundens. Den är rektangulär till formen, och i mitten reser sig en låg, sedumövervuxen kulle, på vilken det står ett monument av uppsalagranit. Åt öster är området något terrasserat,

och gångar och stegavsatser äro här belagda med skifferplattor. Huvudgångens entré är på denna sida, och den markeras genom ett konstnärligt bevattningskar av gjutgods. Åt väster är ett område reserverat till gemensamgrav. En häck av lind skiljer urnlunden från kistgravområdet, och vid denna häck äro ett par vilobänkar placerade. Området omfattar 381 urngravar i storlek $1 \times 1,3$ m, $1,3 \times 1,3$ m och 2×2 m.

I fjor har invigts en urnlund i *Ängelholm*, som anlagts genom donationsmedel. Denna urnlunds mittparti består av fyra i marken sänkta urngravgårdar med vardera 43 urngravar. I gravgårdarnas centrum står en hög, vacker bronsurna, och kring denna ett brunnskar av kolmårdsmarmor. Gångarna i urnlunden äro belagda med kalkstensplattor.

Även i *Vänersborg* har i fjor anlagts en vacker urnlund intill krematoriet. Den består av två områden på ömse sidor om en väg, som leder till krematoriet. Som centralpunkt för vardera området har anordnats en murad vattenbassäng med vattenstrålkastare. Omkring bassängerna äro rosor planterade. På urngravområdena äro rader av tujor satta.

För att inte ta tidsskriftens utrymme alltför hårt i anspråk avsluta vi här beskrivningen av enstaka urnlunder.

I 12 orter har man löst frågan om urnlund på det enkla sättet, att man anvisat ett litet område av kyrkogården till urngravar, alltså utan några åtgärder för områdets ordnande till urnlund. En sådan lösning är icke tillfredsställande, och det visar sig också nu, att man i de flesta av dessa orter har satt i gång kommittéer för utredning angående anläggning av verklig urnlund.

Det finns inget ont, som inte har något gott med sig, är ett gammalt talesätt, och med en tillämpning härav kan man hävda, att eldbegängelseskickets och därmed urnlundsanläggandets stillastående under så lång tid har varit till fördel för urnlundarnas utformning i vårt land, ty det är nog först under det senaste decenniet, som förståelsen för kyrkogårdskonst och gravvårdskultur har blivit mera allmän. Genom noggranna bestämmelser om monumentering och plantering håller man nu fast vid helhetsintrycket av urnlunden. Man inser också mycket väl, att en urnlunds små dimensioner både kräva och inbjuda till en arkitektoniskt helgjuten planläggning av området, och man gör därför ofta stora ansträngningar för att få tag i en fackman till att utföra ritningarna för en planerad urnlund. Det har tyvärr hänt, att resultatet har givit samma intryck som en del krematoriebyggen, nämligen att fackmännen ha blivit överrumplade av eldbegängelseskickets utbredning och därför inte stå rustade med tillräckliga kunskaper att möta denna efterfrågan på förslag till krematorier och urnlundsanläggningar. Saknas därtill skapande fantasi, så är det icke underligt, att det blir begravningskapellet och kyrkogården som „går igen“ i förslaget till krematorium eller urnlund. Man kan också ha skäl att anklaga urnlundsarkitekterna för att de stundom stå alltför främmande för eldbegängelseidén, ty annars skulle de inte, som fallet har varit i minst fyra orter i fjor, sätta ett jättestort, dystert kors som centralpunkt i en urnlund. Men rättvisligen skall erkännas, att de lyckade planläggningarna förekomma oftare än de misslyckade och att man genom dem ernått, att urnlunden blivit, vad man eftersträvat och vad den bör vara: kyrkogårdens smycke.